

Buli siber dalam kalangan murid sekolah menengah di daerah Samarahan, Sarawak

Yatiman Karsodikromo¹, Mohd Razimi Husin², Abdul Rahim Razali³ &
Hazalifah Hamzah⁴

¹²³⁴ Universiti Pendidikan Sultan Idris, Tanjung Malim, Perak, Malaysia.
wakyatiman67@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.37134/bitara.vol13.2.4.2020>

Received: 23 February 2020; Accepted: 07 August 2020; Published: 17 September 2020

Cite this paper (APA): Karsodikromo, Y., Husin, M. R., Razali, A. R., & Hamzah, H. (2020). Buli siber dalam kalangan murid sekolah menengah di daerah Samarahan, Sarawak. *Jurnal Pendidikan Bitara UPSI*, 13(2), 38-47. <https://doi.org/10.37134/bitara.vol13.2.4.2020>

Abstrak

Kajian ini bertujuan mengenal pasti ciri-ciri buli siber dalam kalangan murid di Daerah Samarahan, Sarawak. Tujuh jenis buli siber dalam kajian ini ialah buli siber melalui mesej teks, gambar atau klip video, panggilan telefon, email, bilik sembang, mesej segera dan laman web. Data diperolehi melalui pensampelan bertujuan melibatkan 322 orang murid tingkatan empat di semua sekolah menengah di Daerah Samarahan, Sarawak. Rekabentuk kajian tinjauan menggunakan soal selidik *Cyberbullying Questionnaire (CBQ)*. Data dianalisis menggunakan *Statistical Package for Social Sciences (IBM-SPSS)* versi ke-23. Keputusan kajian menunjukkan lebih separuh daripada responden pernah menjadi mangsa buli siber iaitu 61.8% (n = 199) berbanding yang tidak dibuli sebanyak 38.2% (n = 123). Dapatan kajian turut mengemukakan ciri-ciri buli siber bagi pemahaman yang lebih kukuh. Kajian ini mencadangkan pihak sekolah, ibu bapa, guru dan rakan sebaya agar memahami ciri-ciri buli siber yang berlaku dalam kalangan murid.

Kata kunci : Buli Siber, Kemurungan, Kebimbangan, Tekanan.

Abstract

This study aimed to identify the characteristics of cyberbullying among students in Samarahan District. The seven types of cyber bullying in this study were cyber bullying via text message, picture or video clip, phone call, email, chat room, instant message and website. The data were obtained through sampling aimed at 322 fourth grade students in all secondary schools in Samarahan District, Sarawak. Design a survey using the *Cyberbullying Questionnaire (CBQ)*. Data were analyzed using the 23rd *Statistical Package for Social Sciences (IBM-SPSS)*. The results showed that more than half of the respondents had been victims of cyberbullying of 61.8% (n = 199) compared to those who had not been bullied by 38.2% (n = 123). The findings also provide the characteristics of cyberbullying for a stronger understanding. This paper proposes that schools, parents, teachers and peers understand the nature of cyberbullying among students.

Keywords: Cyberbullying, Depression, Anxiety, Stress

PENGENALAN

Kemajuan dunia teknologi telah membawa kepada perubahan dalam hubungan sosial remaja. Perkembangan penggunaan internet melalui medium komputer dan telefon pintar memudahkan pengguna untuk mendapatkan maklumat hanya di hujung jari. Menurut laporan *Internet Live Stats*,

sehingga Julai 2016, terdapat 21,090,777 (68.6%) orang pengguna internet daripada 30,751,602 orang penduduk Malaysia. Kadar ini dilaporkan terus meningkat kepada 76.9% atau 24.5 juta orang daripada 32 juta orang penduduk Malaysia pada tahun 2017 (MCMC, 2017). Internet juga telah menjadi medium baharu perhubungan sosial dan mengubah paradigma masyarakat dalam banyak perkara. Melalui internet, pelbagai media massa telah wujud sebagai wadah perhubungan media sosial seperti Facebook, Twitter, WhatsApp, WeChat, Telegram dan pelbagai lagi. Internet diakui menjadi medium yang mengubah perhubungan antara manusia tanpa mengira kaum. Barlinska, Szusler, dan Winlewsia (2013) menganggap internet sebagai persekitaran semula jadi untuk mendapatkan pengalaman dan memenuhi keperluan sosial remaja. Melalui gabungan internet dan teknologi media sosial telah melahirkan satu bentuk pelecehan baharu yang dipanggil buli siber. Buli siber juga dikenali sebagai kekejaman sosial dalam talian kerana buli dilakukan melalui e-mel, khidmat pesanan ringkas (*short messaging services*, SMS), bilik sembang (*chat room*), Facebook, Twitter, laman web, dan mesej gambar digital yang dihantar melalui telefon bimbit atau komputer. Fenaughty dan Harre (2013) mencirikan elemen-elemen seperti pengulangan, ketidakseimbangan kuasa, niat dan tindakan agresif sebagai kriteria penting dalam buli tradisional dan turut digunakan dalam konteks buli siber.

PENYATAAN MASALAH

Statistik buli siber di seluruh dunia telah mendedahkan fakta yang membimbangkan tentang gangguan buli siber dan kesannya. Pelbagai bentuk buli siber berlaku baik di sekolah mahupun di luar waktu sekolah, antaranya buli siber yang berlaku melalui mesej teks, melalui gambar atau klip video, melalui panggilan telefon bimbit, e-mail, bilik sembang, mesej segera dan laman web. Gangguan buli siber ini berlaku sama ada melalui pelbagai platform media sosial seperti *Wechat*, *Whatsapp*, *Telegram*, *Facebook* dan sebagainya. Banyak kajian membuktikan bahawa buli siber telah menjadi masalah yang membimbangkan. Misalnya, kajian yang dilakukan oleh Che Hasniza Che Noh dan Mohd Yusri Ibrahim (2014), menyatakan buli siber merupakan isu global yang bukan sahaja berlaku di kebanyakan negara di dunia malah turut berlaku di Malaysia khususnya dalam kalangan pelajar universiti. Menurut Grube (2012) kegiatan buli yang dilakukan di media sosial lebih senang dilakukan kerana tidak perlu mempaparkan nama pembuli, tidak perlu berhadapan secara bersemuka dengan mangsa dan tidak perlu melihat tindak balas mangsa (Donegan, 2012) kerana mereka hanya bersembunyi disebalik skrin komputer sahaja. Kajian kualitatif oleh Mokhlis, S. (2019) yang meneroka pengalaman buli siber dua pelajar perempuan di sebuah sekolah menengah di Terengganu menunjukkan bahawa responden melaporkan mengalami kejadian buli siber di luar persekolahan, walau bagaimanapun ia turut memberi kesan di sekolah. Bentuk buli siber yang biasa dialami oleh responden termasuk penyamaran identiti, mesej yang mengancam, ancaman berterusan dan kandungan lucah dalam media sosial.

Campbell, Slee, Spears, Butler, dan Kift (2013), Cross et al. (2011), Smith et al. (2008), dan Tokunaga (2010) berpendapat walaupun kebanyakan pelajar yang mengalami pembulian siber berbuat demikian di luar kawasan sekolah dan di luar waktu persekolahan tetapi kesan tingkah laku mereka biasanya turut muncul di sekolah. Oleh itu, Ackers (2012) menyatakan sama ada sedar atau tidak kejadian buli siber turut memerlukan campur tangan pihak sekolah agar tidak terlepas pandang akan isu ini. Ahlfors (2010) pula mengingatkan bahawa serangan buli siber secara berterusan memberikan akibat yang negatif kepada mangsa. Sementara Campbell et al. (2012) mendapati data temu bual ke atas pelajar di Australia menunjukkan bahawa kebanyakan golongan muda berpendapat buli siber adalah jauh lebih berbahaya daripada buli tradisional dan memberikan kesan yang besar dalam kehidupan mereka. Bagi hal ini, Ahlfors (2010) menegaskan satu perkembangan malang daripada pembangunan teknologi komunikasi ialah kemunculan buli siber yang juga dirujuk sebagai “buli elektronik”. Beliau berkata angkara kejahatan dan kenakalan manusia, teknologi menjadi satu beban kepada manusia. Campbell et al. (2013) menegaskan kebimbangan terhadap buli siber adalah berasas apabila hanya 26% daripada pembuli siber berfikir tindakan mereka tidak mempunyai apa-apa kesan terhadap kehidupan mangsa. Oleh itu, kajian ini bertujuan untuk melihat tahap buli siber yang berlaku di daerah Samarahan. Kajian juga untuk melihat apakah ciri-ciri buli siber dalam kalangan murid di daerah tersebut. Kajian ini penting untuk meneliti corak buli siber dan seterusnya mewujudkan langkah pencegahan yang lebih berfokus.

OBJEKTIF

Kajian ini bertujuan untuk mencapai objektif berikut:

- i. Mengkaji peratus buli siber yang berlaku dalam kalangan murid sekolah menengah di Daerah Samarahan.
- ii. Mengkaji ciri-ciri buli siber di Daerah Samarahan.

METODOLOGI

Kajian ini dilaksanakan secara kuantitatif. Kaedah pengumpulan data dibuat melalui soal selidik. Bagi kajian ini, penyelidik menggunakan kaedah tinjauan soal selidik yang diedarkan kepada responden kajian. Soal selidik yang digunakan dalam kajian ini ialah *Cyberbullying Questionnaire* (CBQ). Populasi kajian ini ialah jumlah keseluruhan murid tingkatan empat iaitu 2,148 murid di Daerah Samarahan, Sarawak. Bagi menentukan saiz sampel pula, penyelidik menggunakan Jadual Penentuan Chohen, Manion, dan Morrison (2001). Menurut jadual tersebut, jika saiz populasi murid tingkatan empat di Daerah Samarahan ialah 2,148 orang, maka saiz sampel yang digunakan ialah 322. Kebolehppercayaan alat kajian *Cyberbullying Questionnaire* (CBQ) adalah pada Cronbach Alfa keseluruhan .863. Tahap perlakuan buli siber ditentukan berasaskan kepada interpretasi skala agresif *The Behavior Assessment System for Children* (2002). Data-data dianalisis menggunakan “*Statistical Package for the Social Science*” (IBM SPSS 23). Data dikemukakan dalam bentuk kekerapan dan peratus.

DAPATAN KAJIAN

1. Demografi Responden

Jadual 1 menunjukkan bahawa jumlah responden ialah 322 orang murid dengan sebahagian besar responden terdiri daripada murid perempuan iaitu sebanyak 173 orang (53.7%) dan bakinya ialah lelaki sebanyak 49 orang (46.3%). Dari segi lokasi kajian, sebanyak 184 orang responden (57.1%) bersekolah di sekolah luar bandar manakala sejumlah 138 orang responden (42.9%) bersekolah di kawasan bandar. Jadual 1 juga melaporkan sebahagian besar responden terdiri daripada kaum Melayu iaitu 195 orang (60.6%), diikuti oleh kaum Iban dengan 61 orang (18.9%), kaum Cina dengan 32 orang (9.9%), Bidayuh sebanyak 19 orang (5.9%) dan kaum India sebanyak 2 orang responden (0.6%). Bilangan responden bagi lain-lain kaum ialah 13 orang (4.0%). Dapatan kajian turut menunjukkan sejumlah 316 orang responden (98.1%) mempunyai kemudahan internet.

Jadual 1 Taburan Demografi Responden

Demografi Responden	Frekuensi f	Peratusan %
Jantina		
Lelaki	149	46.3
Perempuan	173	53.7
Lokasi		
Bandar	138	42.9
Luar Bandar/Kampung	184	57.1
Kaum		
Melayu	195	60.6
Cina	32	9.9
India	2	0.6

Iban	61	18.9
Bidayuh	19	5.9
Lain-Lain	13	4.0
Internet		
Ya	316	98.1
Tidak	6	1.9
Jumlah	322	100

2. Peratus tingkah laku buli siber Daerah Samarahan.

Jadual 2 menunjukkan, sebanyak 132 orang responden (38.2%) tidak pernah mengalami sebarang bentuk buli siber. Sementara itu, 199 orang responden (61.8%) pernah mengalami salah satu daripada tujuh jenis buli siber. Hal ini bermakna menurut interpretasi skala agresif *The Behavior Assessment System for Children (2002)*, buli siber di Daerah Samarahan berada pada tahap yang tinggi.

Jadual 2 Taburan dan peratus keterlibatan buli siber di Daerah Samarahan

Buli Siber	F	%
Tidak pernah dibuli	123	38.2
Pernah dibuli	199	61.8
Jumlah	322	100

3. Untuk mengenal pasti ciri-ciri buli siber di Daerah Samarahan.

3.1 Media Sosial yang kerap digunakan

Jadual 3 menunjukkan bahawa Facebook menjadi pilihan murid sebagai medium melakukan buli siber iaitu sebanyak 93 orang responden (46.7%), diikuti oleh WeChat dengan 84 orang responden (42.2%) dan aplikasi WhatsApp sebagai medium yang ketiga paling banyak digunakan iaitu sebanyak 18 orang responden (9.05%).

Jadual 3 Media sosial yang kerap digunakan oleh murid untuk membuli secara siber

Jenis Media Sosial	Kekerapan f	Peratus %
Facebook	93	46.7
WeChat	84	42.2
WhatsApp	18	9.0
Twitter	2	1.0
Instagram	2	1.0
Telegram	0	0
Skype	0	0
Lain-Lain	0	0

3.2 Jenis Buli Siber melalui Gambar atau Klip Video

Jadual 4 menunjukkan bahawa sebanyak 113 orang responden (56.8%) menyatakan gambar atau klip video yang menyinggung atau tidak baik telah dihantar oleh seseorang kepada mereka. Sebanyak 54 orang responden (27.1%) menyatakan bahawa gambar atau klip video yang menyinggung atau tidak baik mengenai dirinya telah dihantar kepada orang lain untuk tujuan membuli.

Jadual 4 Kekerapan gangguan jenis buli siber melalui gambar atau klip video

Jenis Media	Kekerapan f	Peratus %
Gambar atau klip video yang menyinggung atau tidak baik telah dihantar kepada saya	113	56.8
Gambar atau klip video yang menyinggung atau tidak baik mengenai saya telah dihantar kepada orang lain	54	27.1
Lain-lain	32	16.1
Jumlah	199	100

3.3 Tahap kepekaan murid terhadap kesan buli siber

Jadual 5 menunjukkan bahawa tahap kepekaan murid amat rendah terhadap semua bentuk gangguan buli siber. Tahap kepekaan buli siber yang tinggi adalah melalui gambar atau klip video iaitu sebanyak 42 orang responden (21.1%), mesej teks sebanyak 38 orang responden (19.1%) dan ketiga adalah melalui media sosial dengan 37 orang responden (18.6%).

Jadual 5 Kekerapan maklum balas kepekaan murid terhadap tujuh jenis kategori buli siber

Jenis Buli Siber	Ya		Tidak	
	f	%	f	%
Mesej Teks	38	19.1	161	80.9
Gambar atau Video	42	21.1	157	78.9
Panggilan Telefon	24	12.1	175	87.9
E-mel	15	7.5	184	92.5
Media Sosial	37	18.6	162	81.4
Messenger	24	12.1	175	87.9
Web/Blog	24	12.1	175	87.9

3.4 Kesan buli siber berbanding buli tradisional.

Berdasarkan Jadual 6, jumlah maklum balas yang menyatakan kurang kesan ialah 184 (13.2%). Bagi pernyataan lebih kesan, jumlah maklum balas ialah sebanyak 314 (22.5%). Bagi yang menyatakan kesan yang sama, jumlah maklum balas ialah 512 (36.7%). Sementara itu, 27.4% daripada murid memberikan maklum balas “Tidak Tahu”. E-mel merupakan jenis buli siber yang dianggap kurang memberikan kesan yang serius.

Jadual 6 Kekerapan maklum balas pandangan murid mengenai kesan buli siber berbanding buli tradisional

Jenis Buli Siber	Kesan Buli Siber							
	Kurang kesan terhadap mangsa		Kesan yang sama terhadap mangsa		Kesan yang lebih terhadap mangsa		Tidak tahu	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Mesej Teks	40	20.1	68	34.2	47	23.6	44	22.1
Gambar atau Video	18	9.0	59	29.6	75	37.9	47	23.6
Panggilan Telefon	30	15.1	72	36.2	43	21.6	54	27.1
E-mel	35	17.6	66	33.2	29	14.6	69	34.7
Media Sosial	25	12.6	72	36.2	50	25.1	52	26.1
Messenger	23	11.6	85	42.7	33	16.6	58	29.6
Web/Blog	13	6.5	91	45.7	37	18.6	58	29.1
Jumlah	184	13.2	512	36.7	314	22.5	382	27.4

3.5 Kelas atau tingkatan pembuli

Jadual 7 menunjukkan kebanyakan kes buli yang berlaku melibatkan murid sama kelas atau tingkatan iaitu sebanyak 100 maklumbalas atau 0.07%, manakala dari kelas atau tingkatan berbeza sebanyak 50 maklumbalas atau 0.03%. Walau bagaimanapun, responden yang menyatakan “tidak diketahui siapa yang membuli” merupakan jumlah terbanyak iaitu sebanyak 1243 maklumbalas atau 89.2%.

Jadual 7 Kekerapan kelas atau tingkatan murid yang membuli

Jenis Buli Siber	Kelas Pembuli					
	Sama Kelas atau Tingkatan		Kelas yang berbeza		Tidak tahu siapa membuli	
	f	%	f	%	f	%
Mesej Teks	22	11.1	9	4.5	168	84.5
Gambar atau Video	18	9.0	9	4.5	172	86.4
Panggilan Telefon	10	5.0	4	2.0	185	93.0
E-mel	8	4.0	4	2.0	187	94.0
Media Sosial	17	8.5	11	5.5	171	85.9
Messenger	12	6.0	8	4.0	179	89.9
Web/Blog	13	6.5	5	2.5	181	91
Jumlah	100	0.07	50	0.03	1243	89.2

3.6 Jantina pembuli siber

Jadual 8 menunjukkan buli siber banyak dilakukan oleh “seorang” lelaki iaitu sebanyak 47 maklumbalas (3.4%) berbanding “seorang” perempuan dengan 34 maklumbalas (2.4%). Bagi kumpulan murid pula, lelaki juga mengatasi perempuan iaitu sebanyak 26 maklumbalas (1.9%) bagi lelaki dan 17 maklumbalas (1.2%) bagi perempuan. Buli siber yang dilakukan oleh kedua-dua kumpulan murid lelaki dan perempuan melibatkan 32 maklumbalas (2.3%). Kajian ini secara jelas mendapati “tidak tahu siapa” yang melakukannya mencatatkan kadar tertinggi iaitu sebanyak 1243 maklumbalas (89%).

Jadual 8 Jantina pembuli siber

Jenis Buli Siber	Seorang Perempuan		Beberapa Perempuan		Seorang Lelaki		Beberapa Lelaki		Lelaki dan Perempuan		Tidak tahu siapa	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Mesej Teks	12	6.0	2	1.0	11	5.5	6	3.0	7	3.5	161	80.9
Gambar atau Video	5	2.5	1	.5	10	5.0	10	5.0	3	1.5	170	85.4
Panggilan Telefon	5	2.5	3	1.5	5	2.5	3	1.5	5	2.5	178	89.4
E-mel	0	0	1	.5	3	1.5	0	0	2	1.0	193	97
Media Sosial	4	2.0	5	2.5	6	3.0	2	1.0	10	5.0	172	86.4
Messenger	3	1.5	0	0	9	4.5	4	2.0	3	1.5	180	90.5
Web/Blog	5	2.5	1	.5	3	1.5	1	.5	2	1.0	187	94
Jumlah	34	2.4	17	1.2	47	3.4	26	1.9	32	2.3	1241	89

3.7 Jumlah orang yang terlibat dalam kes buli siber

Jadual 9 menunjukkan, jumlah pembuli siber yang melibatkan kumpulan dua hingga lapan orang ialah sebanyak 73 kes (5.2%). Buli siber yang dilakukan oleh seorang murid melibatkan 60 kes (4.3%). Buli siber yang dilakukan oleh kumpulan melebihi sembilan orang hanya melibatkan empat kes (0.3%), manakala tidak diketahui bilangan yang melakukannya melibatkan jumlah terbesar iaitu 1256 kes (90.1%).

Jadual 9 Jumlah murid yang terlibat membuli

Jenis Buli Siber	Jumlah Pembuli							
	Seorang Murid		2 hingga 8 orang murid		Lebih 9 orang murid		Tidak Tahu siapa	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Mesej Teks	15	7.5	21	10.6	0	0	163	81.9
Gambar atau Video	13	6.5	9	4.5	1	.5	176	88.4
Panggilan Telefon	6	3.0	6	3.0	0	0	187	94
E-mel	2	1.0	2	1.0	0	0	195	98
Media Sosial	10	5.0	20	10.1	1	.5	168	84.4
Messenger	6	3.0	10	5.0	1	.5	182	91.5
Web/Blog	8	4.0	5	2.5	1	.5	185	93.0
Jumlah	60	4.3	73	5.2	4	0.3	1256	90.1

3.8 Tempoh masa kejadian buli siber berlaku

Secara keseluruhan, didapati bahawa tempoh kejadian buli paling banyak berlaku adalah antara satu dan dua minggu iaitu melibatkan 140 kes (10%), selama sebulan sebanyak 31 kes (2.2%), selama enam bulan sebanyak empat kes (0.3%), dan selama setahun sebanyak 12 kes (0.9%). Terdapat juga kejadian buli siber yang berlanjutan selama beberapa tahun iaitu melibatkan 8 kes (0.6%). Murid yang melaporkan “Tidak Tahu” melibatkan 1,198 kes (86%).

Jadual 10 Tempoh masa kejadian buli siber berlaku

Jenis Buli Siber	Tempoh Masa									
	1 atau 2 minggu		Selama Sebulan		Selama 6 bulan		Selama Setahun		Berlanjutan beberapa tahun	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Mesej Teks	28	14.1	12	6.0	0	0	2	1.0	2	1.0
Gambar atau Video	30	15.1	3	1.5	0	0	3	1.5	3	1.5
Panggilan Telefon	18	9.0	3	1.5	2	1.0	2	1.0	0	0
E-mel	9	4.5	3	1.5	0	0	1	0.5	0	0
Media Sosial	21	10.6	6	3.1	2	1.0	1	0.5	3	1.5
Messenger	17	8.5	3	1.5	0	0	1	0.5	0	0
Web/Blog	17	8.5	1	0.5	0	0	2	1.0	0	0
Jumlah	140	10	31	2.2	4	0.3	12	0.9	8	0.6

2.10. Pihak yang dirujuk oleh murid

Berdasarkan Jadual 11, secara keseluruhan didapati bahawa orang yang mendapat kepercayaan murid ialah rakan sebaya iaitu berjumlah 110 maklumbalas (7.9%). Ibu bapa dan penjaga juga menjadi orang kepercayaan murid dengan jumlah kedua tertinggi iaitu 45 maklumbalas (3.2%) dan orang ketiga yang mendapat kepercayaan murid ialah para guru iaitu sebanyak 33 maklumbalas (2.4%). Namun demikian, sebanyak 1205 maklumbalas (86.5%) melibatkan tidak memberitahu kepada sesiapa apabila dibuli secara siber.

Jadual 11 Pihak yang dirujuk ketika mengalami atau mengetahui kejadian buli siber

Jenis Buli Siber	Pihak yang dirujuk							
	Guru Kelas		Ibu Bapa/ Penjaga		Rakan Sebaya		Tidak Memberitahu Sesiapa	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Mesej Teks	1	.5	9	4.5	31	15.6	158	79.5
Gambar atau Video	3	1.5	6	3.0	21	10.5	169	84.9
Panggilan Telefon	5	2.5	5	2.5	9	4.5	180	90.4
E-mel	2	1.0	3	1.5	7	3.5	187	94
Media Sosial	4	2.0	7	3.5	25	12.6	163	81.9
Messenger	8	4.0	8	4.0	11	5.5	172	86.4
Web/Blog	10	5.0	7	3.5	6	3.0	176	88.4
Jumlah	33	2.4	45	3.2	110	7.9	1205	86.5

3.9 Cadangan pengharaman internet persendirian di sekolah.

Jadual 12, mendapati bahawa 40% murid menyatakan pengharaman internet mampu mengelakkan kejadian buli siber. Sebanyak 19% daripada murid akan menggunakan internet persendirian secara sembunyi dan 575 (41%) menyatakan akan menggunakannya selepas waktu persekolahan. Sebanyak 60% daripada responden percaya buli siber tetap akan berlaku sama ada murid menggunakannya secara sembunyi atau menggunakannya selepas waktu persekolahan.

Jadual 12 Kekerapan cadangan pengharaman internet persendirian di sekolah

Jenis Buli Siber	Pengharaman Internet Persendirian					
	Ya		Tidak, mereka menggunakannya secara sembunyi		Tidak, mereka menggunakannya selepas sekolah	
	f	%	f	%	f	%
Mesej Teks	70	35.2	44	22.1	85	42.7
Gambar atau Video	78	39.2	46	23.1	75	37.7
Panggilan Telefon	79	39.7	45	22.6	75	37.7
E-mel	83	41.7	36	18.1	80	40.2
Media Sosial	77	38.7	33	16.6	89	44.7
Messenger	90	45.2	27	13.6	82	41.2
Web/Blog	81	40.7	29	14.6	89	44.7
Jumlah	558	40	260	19	575	41

PERBINCANGAN

Secara keseluruhan, buli siber dalam kalangan murid di Daerah Samarahan, Sarawak berada pada tahap tinggi iaitu sebanyak 60% terlibat dengan buli siber. Dalam hal ini, Boyd dan Marwick (2011) menyatakan apabila remaja mengakui bahawa mereka dibuli, orang dewasa perlu menyediakan program yang boleh membantu mangsa. Media sosial yang menjadi pilihan pelajar adalah *Facebook*, *WeChat* dan *WhatsApp*. Tiga jenis bentuk buli siber yang kerap digunakan oleh murid adalah penyebaran gambar atau klip video, mesej teks dan penggunaan media sosial. Murid telah menggunakan gambar atau klip video yang menyinggung atau tidak baik telah dihantar kepada mangsa buli. Walaubagaimana pun murid mempunyai tahap kepekaan yang tinggi ke atas ketiga-tiga jenis buli tersebut. Kajian turut mendapati bahawa buli siber memberi kesan yang sama seperti buli tradisional (fizikal dan verbal), hanya 22.5% pelajar menyatakan buli siber memberi kesan yang lebih berbanding buli tradisional. Kajian turut mengesahkan identiti pembuli juga dapat disembunyikan seperti jantina pembuli, kelas

pembuli, jumlah yang terlibat membuli. Kebanyakan menyatakan tempoh masa kejadian buli siber berlaku antara satu hingga dua minggu tetapi kesan gangguan terhadap emosi berlanjutan selama bertahun-tahun. Murid lebih suka melaporkan kejadian buli siber kepada rakan mereka berbanding kepada ibu bapa atau guru mereka. Murid juga berpendapat 60% cadangan mengharamkan telefon atau internet di sekolah adalah tidak berkesan dalam menghentikan kejadian buli siber.

IMPLIKASI KAJIAN

Kajian ini menunjukkan tahap buli siber di daerah Samarahan pada tahap tinggi dan mengkehendaki pihak sekolah, ibu bapa dan masyarakat mengambil berat tentang isu yang berlaku. Ahlfors (2010) mengingatkan bahawa serangan buli siber secara berterusan memberikan akibat yang negatif kepada mangsa. Pemantauan berterusan penggunaan telefon bimbit perlu dilakukan oleh ibu bapa. Guru pula disaran lebih cakna dan ambil peduli jika sesuatu perubahan emosi berlaku pada murid kerana mungkin ia disebabkan gangguan buli siber. Ryan dan Curwen (2013) turut berpendapat guru sering diharapkan untuk campur tangan dan menyediakan kurikulum bagi menangani gejala buli termasuk buli siber. Couvillon dan Ilieva (2011) turut menegaskan bahawa program-program pencegahan di peringkat sekolah akan mempunyai kesan yang lebih baik. Ibu bapa juga perlu mahir dalam penggunaan media sosial seperti Whatsapp, Wechat dan Facebook kerana medium ini telah digunakan dengan meluas oleh anak-anak mereka. Buli siber sebenarnya banyak dilakukan oleh rakan sebaya, ini memberi petunjuk kepada pihak guru bahawa pelaku buli siber sebenarnya dekat dengan mangsa walaupun identiti mangsa sukar dikesan. Oleh itu, program-program kesedaran tentang bahaya buli siber haruslah difokuskan kepada kumpulan terdekat dengan murid misalnya di dalam kelas murid itu sendiri. Pitchan, M. A., Omar, S. Z., & Ghazali, A. H. A. (2019) menegaskan, bagi mengatasi masalah ini, elemen kesedaran dalam kalangan pengguna internet amat diperlukan. Hal ini kerana dengan kesedaran keselamatan siber yang tinggi, kita mampu mengurangkan jenayah siber. Baek dan Bullock (2013) berpendapat, jika masalah emosi yang berkaitan dengan buli siber tidak dirawat, masalah tingkah laku sering tidak dapat dielakkan. Dapatan membuktikan dalam dunia teknologi, pihak sekolah disaran tidak mengharamkan penggunaan telefon bimbit di sekolah kerana terbukti tidak mampu menghentikan buli siber sebaliknya kemudahan tersebut penting sebagai medium untuk memperoleh ilmu. Sebaliknya, di saran etika penggunaan telefon bimbit dan internet hendaklah sentiasa ditekankan kepada semua murid-murid.

KESIMPULAN

Secara keseluruhan, buli siber turut berlaku sama ada di bandar atau pun di luar bandar. Pihak sekolah mahu tidak mahu terpaksa cakna dengan gangguan buli siber. Jika masalah buli siber dibiarkan, ia akan menimbulkan isu-isu lain yang boleh mengganggu pembelajaran murid. Sebelum tindak susul dilakukan, adalah penting bagi para pendidik mengenalpasti ciri-ciri buli siber mengikut kawasan setempat supaya langkah berkesan dapat diambil.

RUJUKAN

- Ackers, M. J. (2012). Cyberbullying: Through the eyes of children and young people. *Educational Psychology in Practice*, 28(2), 141-157. Doi; <http://doi.org/10.1080/02667363.665356>
- Ahlfors, R. (2010). Many Sources, One Theme: Analysis of Cyberbullying Prevention and Intervention Website. *Journal of Social Science*, 6(4), 515-522.
- Barlińska, J., Szuster, A., & Winiewski, M. (2013). Cyberbullying among adolescent bystanders: Role of the communication medium, form of violence, and empathy. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23(1), 37-51.
- Boyd, D., & Marwick, A. (2011). Bullying as true drama - Why cyberbullying rhetoric misses the mark. *The New York Times*.

- Campbell, M., Slee, P., Spears, B., Butler, D., & Kift, S. (2013). Do Cyberbullies Suffer Too? Cyberbullies' Perceptions of the Harm They Cause to Others and to their Own Mental Health. *School Psychology International*, 34, 613–629. doi: <http://doi.org/10.1177/0143034313479698>
- Campbell, M., Spears, B., Slee, P., Butler, D., & Kift, S. (2012a). Emotional and Behavioural Difficulties Victims' perceptions of traditional and cyberbullying, and the psychosocial correlates of their victimisation, (January 2014), 37–41.
- Couvillon, M. a., & Ilieva, V. (2011). Recommended Practices: A Review of Schoolwide Preventative Programs and Strategies on Cyberbullying. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 55(2), 96–101. <http://doi.org/10.1080/1045988X.2011.539461>
- Donegan, R. (2012) Bullying and Cyberbullying: History, Statistics, Law, *Prevention and Analysis. Journal of Undergraduate Research in Communications*, 3(1), 33-42.
- Fenaughty, J. & Hare, N. (2013) Factors Associated with Young People's Successful Resolution of Distressing Electronic Harassment. *Computers & Education*, 61, str. 242–250.
- Grube, B. (2012). Social Media's Influence on Youth. YDI Research Brief Number 17. Ydi. tamu .edu/wp.../YDI-RB-17-Social-Medias-Influence-on-Youth.pdf 7 Disember 17.
- Internet Users Survey, 2017. Malaysian Communications and Multimedia Commission (MCMC), MCMC Tower 1, Jalan Impact, Cyber 6 63000 Cyberjaya, Selangor Darul Ehsan
- Internet World Stats. (July 1, 2016). Malaysia Internet Users (*2016). Diakses dari <http://www.internetlivestats.com/internet-users/malaysia/>
- Mokhlis, S. (2019). Buli Siber Dalam Kalangan Pelajar Sekolah Menengah: Satu Penerokaan Awal. *Jurnal Dunia Pendidikan*, 1(2), 7-18.
- Noh, C. H. C., & Ibrahim, M. Y. (2014). Kajian penerokaan buli siber dalam kalangan pelajar UMT. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 134, 323-329.
- Pitchan, M. A., Omar, S. Z., & Ghazali, A. H. A. (2019). Amalan Keselamatan Siber Pengguna Internet terhadap Buli Siber, Pornografi, E-Mel Phishing & Pembelian dalam Talian. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication*, 35(3).
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*. <http://doi.org/10.1016/j.chb.2009.11.014>